

«Τόποι-Μνημεία-Μουσεία για τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης»

Εθνική Αντίσταση

Ιστορικά κείμενα

A. Κατοχή και Αντίσταση, 1941-1944

«Η Αντίσταση δεν περιοριζόταν στην οργάνωση ένοπλου αγώνα. Ανεκτίμητη ήταν, λ.χ., η σημασία της μακρόχρονης έκδοσης ενός οποιουδήποτε παράνομου φύλλου, που στρεφόταν ενάντια στον εξωτερικό εχθρό. Δεν ήταν τυχαίο ότι οι τυπογράφοι, οι συντάκτες και οι διανομείς του παράνομου Τύπου πλήρωναν με την ελευθερία ή και τη ζωή τους, όποτε έπεφταν στα χέρια των Αρχών κατοχής.

Τα "παράνομα" έντυπα, περιοδικά ή μη, προσέφεραν μεγάλες υπηρεσίες στην εθνική υπόθεση τονώνοντας το ηθικό των "σκλαβωμένων νικητών" και αποτρέποντας τυχόν αμφιταλαντευόμενους από το να παρασυρθούν από τη δοσίλογη προπαγάνδα. Παρότρυναν τον κόσμο να διαδηλώσει με τον ένα ή άλλο τρόπο τα αισθήματά του με συγκεκριμένες αφορμές και σε επετείους όπως την 25η Μαρτίου και την 28η Οκτωβρίου. Ταυτόχρονα ενημέρωναν την πλειοψηφία του λαού που δεν είχε πρόσβαση σε ελεύθερες ειδήσεις, λόγω της γερμανοϊταλικής λογοκρισίας του "νόμιμου" Τύπου και των ραδιοφωνικών σταθμών της χώρας».

Φλάισερ, Χάγκεν, «Κατοχή και Αντίσταση, 1941-1944» στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΣΤ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2000, σ.26.

Ανάκτηση από εδώ: http://www.greek-language.gr/Resources/literature/education/greek_history/index.html#prettyPhoto

B. Αντίσταση εντός των τειχών

«Το πρωινό της 9ης Απριλίου 1941 η Θεσσαλονίκη είχε το θλιβερό προνόμιο να υποδεχθεί πρώτη από τις μεγάλες ελληνικές πόλεις τα γερμανικά στρατεύματα, τρεις μόλις μέρες μετά την εκδήλωση της χιτλερικής επίθεσης κατά της χώρας. Η πρωτεύουσα της Μακεδονίας διεκδικεί, όμως και την πρωτοκαθεδρία στην εκδήλωση του πνεύματος οργανωμένης αντίστασης εναντίον της τριπλής φασιστικής κατοχής. Οι πρώτες πράξεις που στρέφονταν κατά του καθεστώτος που επέβαλαν τα γερμανικά στρατεύματα με την είσοδό τους στη Θεσσαλονίκη ήταν, φυσικά, μεμονωμένα και αυθόρμητα περιστατικά που απλώς επιβεβαίωναν τη γενικευμένη λαϊκή αντίθεση. Παρακολουθώντας τις ανακοινώσεις των αρχών κατοχής ή των ελληνικών διοικητικών αρχών (Γενική Διοίκηση Μακεδονίας (στο εξής Γ.Δ.Μ.) και Αστυνομική Διεύθυνση Θεσσαλονίκης) και την ειδησεογραφία των τοπικών εφημερίδων *Νέα Ευρώπη* και *Απογευματινή*, από το Μάιο του 1941 εντοπίζονται πράξεις όπως η αποφυγή στρατιωτικού χαιρετισμού από ένστολους έλληνες αξιωματικούς και οπλίτες προς γερμανούς συναδέλφους τους, αλλά και ορισμένα επεισόδια από «ασχημονώντας παιδιάς» εις βάρος

ιταλών, μάλλον, στρατιωτικών στην παραλιακή λεωφόρο, που φαίνεται να είχαν άμεση σχέση με την «κατάσχεση πλακών γραμμοφώνου σατυριζουσών τους αρχηγούς φιλικών κρατών», που διατάχθηκε τις αμέσως επόμενες ημέρες.

Πιο ενοχλητικές για το κατοχικό καθεστώς αποδείχθηκαν οι χειρονομίες αλληλεγγύης (προσφορά τροφίμων, τσιγάρων και εκδηλώσεις συμπάθειας) προς τους αιχμάλωτους στρατιώτες του συμμαχικού εκστρατευτικού σώματος, καθώς και η προσφορά ασύλου σε πολλούς από αυτούς που διέφευγαν τη σύλληψη. Ακόμη και οι απλές «εκδηλώσεις φιλοφρονήσεως έναντι αιχμαλώτων πάσης εθνικότητας» είχαν απαγορευτεί, ενώ ο Γιώργος Πολυχρονάκης, ο πρώτος Έλληνας που εκτελέστηκε στη Θεσσαλονίκη (19 Αυγ. 1941), είχε καταδικαστεί από το γερμανικό στρατοδικείο σε θάνατο για απόκρυψη «άγγλων αιχμαλώτων». Παρά τις συλλήψεις και τις αυστηρές καταδίκες, δημιουργήθηκαν αρκετά δίκτυα απόκρυψης και διαφυγής αιχμαλώτων που παρουσίασαν σημαντική δραστηριότητα. Ένα από τα πιο οργανωμένα και αξιόλογα δίκτυα, που εφοδίαζε μάλιστα τους αποκομμένους άνδρες του βρετανικού σώματος με πλαστές ελληνικές ταυτότητες, είχε επικεφαλής δυο αξιωματικούς της Χωροφυλακής, τον ανθυπομοίραρχο Ευστάθιο Βαμβέτσο και τον ενωμοτάρχη Κωνσταντίνο Κυριακόπουλο, όμως εξαρθρώθηκε κατόπιν προδοσίας τον Αύγουστο του 1941. Οι δύο αξιωματικοί του Τμήματος της Ειδικής Ασφάλειας εκτελέστηκαν τον Οκτώβριο του 1941 στο Επταπύργιο.

Η συστηματοποίηση των φυγαδεύσεων προς τη Μέση Ανατολή επέτρεψε και σε πολλούς Θεσσαλονικείς, κυρίως αξιωματικούς του στρατού και της χωροφυλακής, να καταφέρουν να διαφύγουν από την κατεχόμενη Ελλάδα ακολουθώντας το ίδιο ακριβώς δρομολόγιο αφηφώντας τα μέτρα των αρχών και τις δυσκολίες που έκρυβε το εγχείρημα. Η βουλγαρική παρουσία στη Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη απαγόρευε κάθε σκέψη χερσαίας διαφυγής προς την Τουρκία, αφήνοντας ως μοναδική διέξοδο τη θαλάσσια διαδρομή, με συνηθισμένο τόπο αναχώρησης κάποιο απόμερο όρμο της Σιθωνίας ή του Αγίου Όρους και κατάληξη τα μικρασιατικά παράλια. Η πύκνωση των δρομολογίων φυγάδευσης προς την Τουρκία επέτρεψε και την αποκατάσταση επικοινωνίας με το Συμμαχικό Στρατηγείο και την αποστολή στην κατεχόμενη Ελλάδα -μέσω της ίδιας οδού- μηνυμάτων, ασυρμάτων και «συνδέσμων»/πρακτόρων».

Γούναρης, Βασίλης και Παπαπολυβίου, Πέτρος (επιμ.) (2001) *Ο φόρος του αίματος στην κατοχική Θεσσαλονίκη. Ξένη κυριαρχία - Αντίσταση και επιβίωση*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, σσ. 41-42.

Γ. Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940-1950

«Κανένα μέτρο από όσα πήραν οι κυβερνήσεις κατοχής δεν υπήρξε τόσο αποκρουστικό για τους περισσότερους Έλληνες όσο η ίδρυση των ειδικών "Ταγμάτων Ασφαλείας" που αριθμούσαν αρκετές χιλιάδες άνδρες οι οποίοι, μολονότι εθελοντές και υπό τη διοίκηση ελλήνων αξιωματικών, είχαν εξοπλιστεί και τελούσαν υπό την επιτήρηση των Γερμανών. Τα τάγματα αυτά, μετά το 1943, πύκνωσαν τις τάξεις των ξένων στρατιωτικών δυνάμεων. Ο απροκάλυπτος σκοπός των Ταγμάτων Ασφαλείας ήταν να πατάξουν κάθε αριστερή αντιστασιακή δραστηριότητα η οποία για τις αρχές κατοχής ήταν

συνώνυμη με τον σλαβοκομμουνισμό και, συνεπώς, αντεθνική. Έδρασαν κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα και στην Πελοπόννησο, όπου τους ενίσχυε ο παραδοσιακά συντηρητικός και φιλομοναρχικός πληθυσμός, που φοβόταν τους αντάρτες του ΕΑΜ περισσότερο και από τους ξένους εισβολείς. Τα Τάγματα Ασφαλείας είναι υπεύθυνα για ορισμένες από τις χειρότερες ακρότητες και μαζικά αντίποινα. Οι αριστεροί, έξαλλου, τους θεωρούσαν ως τους χειρότερους τους εχθρούς και τους επεφύλασσαν ανάλογη μεταχείριση».

Ιατρίδης, Γιάννης (επιμ.) (1984) «Εισαγωγή» στο *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940-1950. Ένα Έθνος σε κρίση*. Αθήνα: Θεμέλιο, σσ.44.

Ανάκτηση από εδώ: http://www.greek-language.gr/Resources/literature/education/greek_history/index.html#prettyPhoto

Άρθρο

«Από το καλοκαίρι του 1943, η σκληρότητα των κατακτητών παίρνει νέες διαστάσεις. Στις αρχές του Αυγούστου έχει ολοκληρωθεί η μεταφορά περίπου 50.000 Εβραίων στο Άουσβιτς από τη Βόρεια Ελλάδα· ελάχιστοι από αυτούς θα επιστρέψουν. Παράλληλα, σε αντίποινα για την ανάπτυξη της αντίστασης, ο γερμανικός στρατός κατοχής εφαρμόζει πολιτική τρόμου και μαζικών εκτελέσεων. Το Κομμένο, η Κλεισούρα, το Δίστομο, τα Καλάβρυτα είναι ορισμένα από τα ορόσημα της μακράς σειράς αίματος που διατρέχει την κατεχόμενη Ελλάδα. Ήδη από την άνοιξη του 1943, οι Γερμανοί έχουν επιτρέψει την ίδρυση των Ταγμάτων Ασφαλείας, όπως προτρέπουν οι Θ. Πάγκαλος και Σ. Γονατάς, ώστε, εξοπλισμένα με γερμανικά όπλα, να καταπολεμήσουν τον κομμουνισμό. Η νέα αυτή εξέλιξη γρήγορα παίρνει πολιτικές διαστάσεις, όπως είναι φυσικό, γιατί προβάλλει ανάγλυφα μια ιδιαίτερα απεχθή μορφή συνεργασίας με τον κατακτητή: την καταδίωξη μιας αντιστασιακής οργάνωσης και για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας, που εξυπηρετούν τόσο τις δυνάμεις κατοχής όσο και συγκεκριμένη μερίδα του πολιτικού κόσμου».

Παπαστράτης, Προκόπης (14.11.1999). «Κατοχή και Αντίσταση» στο *Η Ελλάδα τον 20ό αιώνα, 1940-1945, Επτά Ημέρες-Η Καθημερινή*, σσ.17-18.